

STIKI/ODNOSI MED PRIPADNIKI »NOVIH« ETNIČNIH MANJŠIN V SLOVENIJI

Povzetek: *Prispevek govori o razvoju stikov/odnosov pripadnikov »novih« etničnih manjšin z drugimi na različnih ravneh oziroma področjih družbenega življenja, kot so družina, področje zaposlovanja in dela, prijateljske vezi, soseščina, druženje v prostem času. Gre torej za preučevanje interakcijske dimenzije integracijskega procesa. Skušamo odgovoriti na vprašanje, kako pripadniki posameznih etničnih skupnosti vzpostavljajo stike/odnose na obravnavanih ravneh: ali stike/odnose razvijajo večinoma v lastni etnični skupnosti, ali stike/odnose vzpostavljajo in razvijajo pretežno z večinsko skupnostjo, ali pa vzpostavlja stike/odnose delno v svoji etnični skupnosti, delno pa z večinskim prebivalstvom? Analiza temelji na empiričnih podatkih, zbranih z raziskovalnim projektom Percepcije slovenske integracijske politike, v okviru katerega je oblikovan vzorec, ki vključuje priseljence (in njihove potomce) z območja nekdanje Jugoslavije. Izsledki raziskave so pokazali, da med anketiranci, pri vzpostavljanju stikov/odnosov na obravnavanih ravneh, obstajajo razlike predvsem glede na etnično pripadnost in starostno strukturo.*

Ključni pojmi: *priseljenci, »nove« etnične manjšine, interakcijska dimenzija, integracija, etnično mešani zakoni, zaposlovanje in delo, soseščina, prijateljske vezi*

Uvod

Etnična pestrost Slovenije je rezultat spreminjanja političnih meja in sodobnih procesov priseljevanja. Najmočnejši procesi priseljevanja so potekali iz nekdanje skupne jugoslovanske države, posebej intenzivno v 70. in 80 letih prejšnjega stoletja. Rezultat obilnega procesa priseljevanja je precejšnje število prebivalcev Republike Slovenije (pripadnikov »novih« manjšinskih skupnosti), ki se po etnični pripadnosti opredeljujejo drugače kot pripadniki večinskega in dominantnega slovenskega naroda.

Z razpadom Jugoslavije in oblikovanjem samostojne slovenske države se je v percepcijah pripadnikov »novih« manjšinskih skupnosti njihov status in položaj radikalno spremenil.¹ Mnenjski voditelji, pripadniki »novih« manjšinskih skupnosti, v

* Dr. Mojca Medvešek, raziskovalka na Inštitutu za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

¹ Glej na primer: Javna pobuda Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev, Srbov, ki živimo v Republiki Sloveniji. Ljubljana, 14. oktober 2003. V Dokumentaciji INV.

javnih razpravah izražajo potrebo po sistemski pravni zaščiti, ki jim bo omogočala enakopravno vključevanje v slovensko družbo ob hkratnem ohranjanju elementov izvorne etnične identitete (Komac, 2005; Roter, 2005), s čimer pa dejansko izražajo željo po učinkoviti integracijski politiki.

Ob tem se zastavlja vprašanje, na koga se nanaša in kaj pomeni integracija ali integracijski proces? V integracijski proces so vključeni vsi priseljenci in njihovi potomci ne glede na to, kakšen status imajo, od azilantov, beguncev, priseljencev brez ali s slovenskim državljanstvom. Velja opomniti, da je zmotno prepričanje o pridobitvi slovenskega državljanstva kot zaključni fazi integracijskega procesa. Integracija pomeni vključevanje (pogosto vseživljenjsko) ter emancipacijo priseljencev in njihovih potomcev v slovensko družbo pod enakimi pogoji in z enakimi (socialnimi, političnimi in kulturnimi) pravicami kot jih ima večinsko prebivalstvo. Pri tem pa vključevanje priseljencev in njihovih potomcev v družbo ne pomeni tudi »zlitja« s slovensko kulturo, temveč jim mora biti dana možnost ohranjanja in razvoja elementov njihove izvorne ali podedovane etnične identitete. Seveda pa integracija ni enostranski proces in njena učinkovitost (uspešnost) ni odvisna samo od priseljencev. Vanjo se mora aktivno vključiti tudi večinsko prebivalstvo in sprejeti priseljence kot ljudi, ki (če nekoliko poenostavimo) se od njih/nas pravzaprav razlikujejo samo po tem, da so v Slovenijo prišli nekoliko pozneje.

Trenutno Slovenija še nima oblikovane celovite integracijske politike, ki bi omogočala gradnjo slovenske nacije ob ohranjanju etničnih elementov pripadnikov neslovenskih populacij. Oblikovanje modela integracijske politike bi morala biti prioritarna naloga država, saj bodo šele z uresničevanjem celovite integracijske politike postavljeni temelji za razvoj koherentne, konkurenčne in varne države. Celovita integracijska politika mora vsebovati dva ključna elementa: vključevati mora vse tri dimenzije integracijskega procesa (*strukturno*², *kulturno*³ ter *interakcijsko*) in potreben je konsenz (soglasje) večinske populacije ter pripadnikov »novih« manjšinskih skupnosti o modelu integracije.

V prispevku se bomo omejili na obravnavo razvoja stikov/odnosov pripadnikov »novih« etničnih manjšin, torej interakcijske dimenzije integracijskega procesa, ki jo v določeni meri lahko obravnavamo tudi kot odraz strukturne in kulturne dimenzije integracije. Naš namen je ugotoviti, ali na obravnavanih ravneh oziroma področjih (družina, področje zaposlovanja in dela, prijateljske vezi, soseščina, druženje v prostem času) družbenega, vsakdanjega življenja pripadniki posameznih

² *Strukturna dimenzija*: Posamezniki oziroma skupnosti se med seboj razlikujejo glede na položaj, ki ga imajo v družbeni strukturi (to posledično pogojuje različno stopnjo participacije na institucionalni ravni) ter glede na posedovanje redkih dobrin (materialnih dobrin, znanja itd.).

³ *Kulturna dimenzija*: Posameznik pri pridobivanju redkih dobrin (v lokalni skupnosti) s pomočjo lastne kulturne usmeritve interpretira svoje percepcije in tako svoje vedenje ter vedenje drugih osmislja z ustreznimi pomeni. Postavi se vprašanje, kako prepoznati podobnosti ali razlike, značilne za integracijo posameznikov, glede na to, da je posameznik unikatna osebnost? Kot osnovo za kulturne razlike, ki je v integracijskem procesu relevantna za priseljence, lahko obravnavamo etnično pripadnost. Predpostavljamo, da obstaja idealmotipska ločnica: na eni strani je »domorodna« kultura večinskega prebivalstva in na drugi strani kultura priseljencev. Pri tem je treba upoštevati, da meje med posameznimi kulturami niso jasne, saj zaradi značilnosti (modernizacija, globalizacija, zgodovinske okoliščine itd.) urbanega življenja ni mogoče reči, da priseljenec izbira med samo dvema različnima kulturama.

etničnih skupnosti vzpostavljajo stike/odnose v glavnem v lastni etnični skupnosti, v večinski skupnosti ali pa vzpostavljajo stike/odnose delno v svoji etnični skupnosti, delno pa z večinskim prebivalstvom?

Metodologija raziskave

Za izgradnjo oziroma dograditev slovenske integracijske politike je potrebno zbrati mnenja oziroma stališča pripadnikov »novih« manjšinskih skupnosti in tudi večinske populacije. To je bil tudi glavni cilj raziskovalnega projekta *Percepcije slovenske integracijske politike* (PSIP).⁴ V okviru projekta PSIP smo oblikovali vzorec, ki vključuje priseljence in njihove potomce z območja nekdanje Jugoslavije in pokriva vse slovenske regije. Za vzorčni okvir, potreben za izvedbo verjetnostnega vzorčenja, smo določili prebivalce Republike Slovenije, ki so po osamosvojitvi Slovenije oddali vlogo za pridobitev državljanstva. Za vzorčenje pa smo uporabili bazo vlog za državljanstvo, ki jo hrani Ministrstvo za notranje zadeve.⁵

Izvedli smo enostavno slučajno vzorčenje, ki vključuje bistvene značilnosti kompleksnejših načinov vzorčenja in nam omogoča oblikovanje reprezentativnega vzorca glede na preučevano populacijo »novih« manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije. Ob načrtovanem vzorcu s 4000 enotami, smo po postopku identifikacije in lociranja enot dobili vzorec velikosti 3094 enot. Na podlagi stroškovne in časovne analize smo se odločili za izvedbo anketiranja po pošti. Po štirih stikih z anketiranci smo raziskavo končali. Vrnjenih smo dobili 1163 izpolnjenih in uporabnih vprašalnikov, kar je 37,5 odstotna realizacija vzorca. Ob upoštevanju vseh okoliščin smo z doseženim rezultatom ter s strukturo vzorca lahko zadovoljni. Vzorčni načrt omogoča sklepanje o reprezentativnosti vzorca v odnosu na celotno populacijo, ki jo predstavljajo pripadniki »novih« manjšinskih skupnosti. Takšen vzorec pa ne zagotavlja podlage za sklepanje o reprezentativnosti na ravni posameznih delov ali kategorij v populaciji, saj izbira enot v vzorec ni potekala na ravni teh kategorij oziroma delov populacije (npr. na ravni etničnih skupin). Nimamo torej podlage za verodostojno sklepanje o reprezentativnosti vzorca za npr. posamezne etnične skupine ali za regije. Takšna omejitev ni nujna le zaradi samega vzorčnega načrta, ampak je še posebej potrebna tudi zaradi težav z vzorčnim seznamom (npr. spremembe naslovov) in zaradi nesodelovanja v anketi (zavračanje v celoti ali npr. zavračanje odgovora na vprašanje o etnični pripadnosti). Pri vprašanju o etnični pripadnosti se je treba zavedati dejstva, da gre za subjektivno opredeljevanje, ki je lahko močno odvisno tudi od okoliščin, v katerih se posamezniki izrekajo o svoji etnični pripadnosti (Medvešek, Hafner – Fink, 2005: 5).

⁴ Projekt *Percepcije slovenske integracijske politike* je potekal v okviru ciljnega raziskovalnega programa »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006«. Izvajalci: Inštitut za narodnostna vprašanja, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU. Vodja projekta: izr. prof. dr. Miran Komac, sodelavci: asist. mag. Romana Bešter, doc. dr. Mitja Hafner – Fink, doc. dr. Marina Lukšič – Hacin, Felicita Medved, dr. Mojca Medvešek, doc. dr. Mirjam Milharčič Hladnik, doc. dr. Petra Roter, mag. Natalija Vrečer.

⁵ Pri tem smo upoštevali Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 59/99), ki določa možnost obdelave zbranih podatkov za zgodovinsko, statistično in znanstvenoraziskovalne namene. Avgusta leta 2004 je bil sprejet nov Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 86/2004), ki pa v 17. členu ravno tako določa možnost obdelave podatkov za zgodovinsko, statistično in znanstvenoraziskovalne namene.

Interakcijska dimenzija integracijskega procesa

Običajno je strokovno in politično zanimanje usmerjeno predvsem v strukturalno in kulturno dimenzijo integracijskega procesa. Interakcije med posamezniki oziroma skupnostmi, vedenje posameznika v stiku z drugimi prebivalci oziroma skupnostmi itd. v raziskavah navadno niso obravnavane kot posebna dimenzija integracijskega procesa, temveč le kot del njegove strukturne ali kulturne dimenzije (Reinsch, 2001). Sodobna dogajanja v posameznih družbah⁶ pa vedno bolj kažejo, da je *interakcijska dimenzija* pomembna in zahteva ločeno obravnavo.

Na ravni posameznika lahko interakcijsko dimenzijo pojasnujemo s pomočjo koncepta medetničnih stikov, torej stikov/odnosov in izmenjave med pripadniki posameznih etničnih skupnosti na različnih ravneh oziroma področjih družbenega življenja. Alternativen je teoretični vidik etnične izolacije, ki obravnava razvoj »etnične mreže«, znotraj posamezne etnične skupnosti kot nujno in stalno fazo procesa integracije priseljencev. Poudariti je treba, da za uspeh integracije ni toliko pomembna oblika navezovanja stikov med večinsko in manjšinsko skupnostjo, ampak je ključnega pomena soglasje vseh skupnosti (večine in manjšine), vključnih v integracijski proces glede načina povezovanja. Če obstaja med skupnostmi soglasje glede legitimnosti medsebojnih interakcij, potem ima vsaka oblika navezovanja stikov integracijski značaj (Reinsch, 2001). V povezavi s to ugotovitvijo se postavi vprašanje, ali naj se interakcije med skupnostmi spodbujajo za vsako ceno ali pa je bolj smiselno ohraniti složnost na račun minimalnih interakcij.

Interakcijska dimenzija je kompleksen in dinamičen koncept, zato je njena operacionalizacija težavna naloga. Interakcije med pripadniki etničnih skupnosti vključujejo kvantitativno raven, ki zadeva prostor, namen in trajanje stikov/odnosov, ter kvalitativno raven, ki vključuje vsebino stikov/odnosov. Dejanskih interakcij med posamezniki oziroma posameznimi etničnimi skupnostmi, zaradi kompleksnosti pojava, ne moremo izmeriti izključno z anketiranjem s strukturiranim vprašalnikom, lahko pa oblikujemo grobo oceno oziroma predpostavko, v katerih skupnostih posamezniki večinoma uresničujejo svojo potrebo po druženju. Kot smo že omenili, bomo na ravni posameznika interakcijsko dimenzijo pojasnjevali s pomočjo koncepta medetničnih stikov na različnih ravneh oziroma področjih družbenega življenja: a) *družina*: osredotočili se bomo na analizo etnično mešanih zakonov anketirancev; b) *področje zaposlovanja in dela*: analizirali bomo način iskanja zaposlitve ter etnično strukturo delovnega kolektiva, v katerem so anketiranci zaposleni; c) *prijateljske vezi*: analizirali bomo etnično strukturo prijateljev anketirancev; d) *sosesčina*: ugotavljali bomo etnično strukturo sosesčine, v kateri

⁶ Na Nizozemskem je po uboju režiserja Thea van Gogha, ki ga je zagrešil muslimanski priseljenec, sledilo nasilno medetnično obračunavanje med muslimanskimi priseljenci in večinskim prebivalstvom. Paul Scheffer je dogajanje v nizozemski družbi med drugim obrazložil tudi kot posledico pomanjkljive interakcije med priseljenci in večinskim prebivalstvom: »... @iveli smo skupaj, a posem narazen. Brez pravih interakcij. Obojestranska indiferentnost in distanciranost sta povzročili ogromno škode. Gre za dva ločena svetova. Nizozemska je dežela etničnih arhipelagov, nepovezanih otočkov, ki živijo sami zase. Hodili smo drug mimo drugega in se zaleteli. Sedaj bi med otočki morali zgraditi mostove. Toda kdo si zares želi, da bi jih postavili!? ...« (Intervju Boštjana Videmška s Paulom Schefferjem: »Hodili smo drug mimo drugega in se zaleteli«, Delo, 27. november 2004).

biva anketiranec; e) *druženje v prostem času*: analiza obiskovanja kulturnih prireditiv in druženja v prostem času.

Zanimalo nas je, v katerih etničnih skupnostih pretežno potekajo stiki/odnosi anketiranih na obravnavanih ravneh oziroma področjih: 1. ali anketiranci – pripadniki »novih« etničnih manjšin – vzpostavljajo stike v glavnem v lastni etnični skupnosti, kar bi pomenilo, da se med njimi ter večinskim prebivalstvom povečuje družbena in kulturna distanca, posledično pa prihaja do njihovega družbenega izključevanja; 2. ali potekajo stiki/odnosi anketiranih razpršeno, delno znotraj »novih« etničnih manjšin in delno med večinskim prebivalstvom, kar spodbuja njihovo emancipacijo in participacijo v družbi; 3. ali pa anketiranci stike/odnose vzpostavljajo predvsem z večinsko populacijo. Ta proces bi lahko označili z izrazom asimilacija.

Družina

Na ravni družine se bomo pri proučevanju vzpostavljanja stikov/odnosov anketirancev osredotočili predvsem na analizo etnične strukture zakonov⁷. Na podlagi etnične pripadnosti anketirančevega zakonca (če ga ima) lahko posredno sklepamo, s katero etnično skupnostjo ima anketiranec vzpostavljene stike/odnose oziroma s katero vzdržuje stike/odnose.

Etnična endogamija kaže običajne tendence med prebivalstvom, saj se zakoni navadno sklepajo med posamezniki, ki imajo skupne karakteristike, kot so etnična pripadnost, izobrazba, družbeni položaj itd.⁸ Endogamno izbiro zakonca lahko prekinejo posebne družbene okoliščine oziroma demografski dejavniki. V zadnjih desetletjih različne raziskave ugotavljajo rast števila eksogamnih zakonov. Ta pojav lahko z vidika pluralizacije družinskih oblik v postmodernej družbi obravnavamo kot eno od mogočih oblik partnerske zveze oziroma formiranja družine, katere številčnost narašča. Pogledi na etnično mešane zakone kot spodbujevalce kulturne asimilacije so problematizirani v številnih novejših raziskavah.⁹ Etnično mešani zakoni so običajno obravnavani kot dejavniki, ki povzročajo asimilacijo, kljub temu, da zakon ni več obravnavan kot vseživljenjska zveza. To seveda ne pomeni, da ne obstajajo obratni primeri, ko se asimilacijski proces v etnično mešanem zakonu

⁷ *Etnično mešan zakon obravnavamo kot zvezo dveh posameznikov, ki glede na njuni samoopredelitvi pripadata dvema različnima etničnima skupnostma. Kot tak je etnično mešan zakon posebna oblika (vseživljenjskega) medkulturnega soočanja na interpersonalni ravni partnerskega in družinskega življenja in ga lahko opredelimo kot srečanje in soočanje dveh različnih življenjskih svetov, dveh temeljnih realnosti usakdanjega življenja (Berger, Luckmann, 1988). V analizi kot enakovredni obravnavamo zakonsko zvezo in izvenzakonsko skupnost anketirancev in obe poimenujemo kot etnično mešan zakon.*

⁸ *V začetku dvajsetega stoletja v študijah prevladuje pristop, ki izpostavlja problematičnost etnično mešanih zakonov in jim celo dodaja komponento patologizacije (Merton, 1941; Hegar, Greif, 1994). Šele zadnjih nekaj desetletij empirične študije dokazujejo, da se kulturne razlike v etnično mešanih zakonih ne kažejo nujno v obliki stresnih situacij.*

⁹ *V etnično mešanem zakonu se soočita dve distinktivni skupini kulturnih elementov (jezik, običaji, prehranjevalne navade, percepcije spolnih vlog itd.), izoblikovanih v posamičnih kulturnih sistemih etničnih skupin. Med zakoncema prihaja do procesa akulturacije, torej medsebojnega spreminjanja mišljenja, vrednot in kulture. Odnosi na intimni, partnersko-družinski ravni pa odlikavajo tudi vrednotne orientacije, pričakovanja, predsodke in stereotipe širše družbene strukture (Goyette, Xie Yu, 1997).*

razvija v korist manjšinske skupine. Tretji možen scenarij pa je oblikovanje »nove« etničnosti ali pripadnosti, ki jo lahko opredelimo kot mešano in vsebuje elemente dveh ali več kultur v stiku.

Naraščanje števila etnično mešanih zakonov je znak, da etnična pripadnost ni več percipirana kot družbena in kulturna razlika, ki bi ustvarjala oviro za obstoj zakonske zveze. Etnično mešani zakoni so obravnavani kot indikatorji, v kolikšni meri sta manjšina in večina oblikovali primarne vezi, do katere mere so meje med etničnimi skupnostmi prehodne in pa tudi to, da pripadniki različnih etničnih skupnosti sprejemajo drug drugega kot družbeno ali socialno enake. Tako naj bi poroka priseljenca s pripadnikom večinske skupnosti pomenila odstranitev zadnje in najbolj osebne ovire na integracijski poti (Hagendoorn, 1993). Bilo pa bi naivno pričakovati, da bodo etnično mešani zakoni med dvema družbeno »neenakopravnima« skupnostma izbrisali ali zmanjšali vse razlike ali celo izboljšali medetnične odnose v celotni populaciji. Lahko se zgodi celo nasprotno, da osebne interakcije med skupnostmi spodbudijo konflikte s tem, ko postanejo ekonomske ali kulturne razlike še bolj očitne (Kalmijn, 1998). Tako so etnični zakoni postali nekakšna preizkušnja pomembnosti ali celo obstoja družbenih meja med etničnimi kategorijami (Alba, 1995).

TABELA 1: Etnična struktura zakonov anketirancev (N = 864)

etnična opredelitev zakonca	etnična opredelitev anketiranca							
	Slovinci	Hrvati	Srbi	Bošnj., Muslim.	drugi*	neopredeljeni**	b. o., neznano	skupaj
Slovinci	N 170 % 78,3	70 62,5	34 40,5	15 23,4	31 49,2	41 41	116 51	477 55,2
Hrvati	N 10 % 4,6	19 17	4 4,8	- -	5 7,9	7 7	11 4,9	56 6,5
Srbi	N 7 % 3,2	3 2,7	29 34,5	2 3,1	2 3,2	3 3	7 3,1	53 6,1
Bošnj., Muslim.	N 2 % 0,9	2 1,8	3 3,6	29 45,3	1 1,6	6 6	9 4	52 6
drugi*	N 4 % 1,8	3 2,7	2 2,4	- -	12 19	4 4	3 1,3	28 3,2
neopredeljeni**	N - % -	3 2,7	2 2,4	9 14,1	1 1,6	27 27	11 4,9	53 6,1
b. o., neznano	N 24 % 11,1	12 10,7	10 11,9	9 14,1	11 17,5	12 12	67 29,9	145 16,8
<i>Skupaj</i>	N 217 % 100	112 100	84 100	64 100	63 100	100 100	224 100	864 100

* drugi: dvojna etnična opredelitev - slovenska in drugo (52), Italijani (4), Madžari (4), Turki (2), Evropejci (5), Črnogorci (7), Makedonci (6), Albanci (8)

** neopredeljeni: neopredeljeni (58), regionalno opredeljeni (8), religiozno opredeljeni (59), Jugoslovani (3)

sig. < 0,000

Iz vzorca raziskave PSIP, ki je predmet naše analize, je razvidno, da so najbolj endogamni anketiranci, ki so se opredelili kot Slovenci, kar 78,3 odstotka jih je v zakonu s Slovencem. Približno 10,5 odstotka Slovencev je v etnično mešanem zakonu s pripadnikom hrvaške, srbske, bošnjaške, muslimanske skupnosti ali posameznikom, vključenim v kategorijo »drugi«.

Bolj kot pripadniki hrvaške in srbske skupnosti kažejo endogamne tendence Bošnjaki in Muslimani. Med anketiranci, ki so se opredelili kot Bošnjaki in Muslimani, je 45,3 odstotka svojega zakonca opredelilo kot Bošnjaka oziroma Muslimana, 26,5 odstotka pa jih je v etnično mešanem zakonu (od tega je s Slovenci v zakonu 88,2 odstotka, s Srbi pa 11,7 odstotka Bošnjakov oziroma Muslimanov). Anketiranci, opredeljeni kot Bošnjaški in Muslimani, tudi v precej visokem deležu svojih partnerjev niso etnično opredelili (14 odstotkov je etnično neopredeljenih, za 14 odstotkov pa je etničnost zakonca neznana).

Anketiranci, opredeljeni kot Srbi, so v 34,5 odstotka v zakonu s pripadnikom iste etnične skupnosti, 40,5 odstotka anketiranih je v zakonu s Slovencem/ko, le manjši deleži pa predstavljajo etnično mešane zakone s Hrvati, Bošnjaki, Muslimani in drugimi.

Kot najmanj endogamni so se pokazali anketiranci, opredeljeni kot Hrvati (17 odstotkov). Največji delež pripadnikov hrvaške skupnosti je poročenih s Slovencem/ko (62,5 odstotka), 7,2 odstotka pa je poročenih s pripadnikom srbske, bošnjaške, muslimanske skupnosti ali s pripadnikom iz kategorije »drugi«.

Popisni podatki za leto 2002¹⁰ kažejo nekoliko drugačno etnično strukturo zakonov pripadnikov »novih« etničnih manjšin s področja nekdanje Jugoslavije, kot jo kažejo empirični podatki, zbrani v raziskavi PSIP.¹¹ Popisni podatki kažejo bolj endogamno strukturo zakonov pripadnikov »novih« etničnih manjšin, empirični podatki, zbrani v raziskavi PSIP, pa nakazujejo bolj eksogamno strukturo zakonov.¹² Popisni podatki in izsledki raziskave PSIP o etnični strukturi zakonov kažejo na obstoj precejšnjih razlik v velikosti deležev endogamnih zakonov v posameznih etničnih skupnostih. Za vse etnične skupnosti pa velja, da če pride do eksogamne zakonske zveze, potem njihovi pripadniki sklepajo etnično mešane zakone pogosteje s pripadniki slovenske skupnosti. Iz predstavljenih podatkov je mogoče sklepati, da so najbolj endogamni Slovenci, sledijo jim Bošnjaki in Muslimani. Posledično bi lahko za pripadnike skupnosti, ki imajo večje deleže endogamnih zakonov, predpostavili, da imajo večinoma vzpostavljene interakcije v lastni skupnosti.

¹⁰ Popisni podatki obravnavajo popolne družine po narodni pripadnosti žene in moža. Vir: Statistični urad Republike Slovenije, *Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj, 2002*.

¹¹ Pregled statističnih podatkov popisa iz leta 2002 pokaže visoko endogamnost Slovencev (95,5 odstotka), Bošnjakov (76,8 odstotka) ter Muslimanov (74,2 odstotka), manjši delež endogamnih zakonov je opaziti pri Albancih (66), Srbih (54,6 odstotka), manj kot polovico endogamnih zakonov je pri Makedoncih (42,3 odstotka) in Hrvatih (40,1 odstotka), še manjši delež endogamnih zakonov pa je zaslediti pri Črnogorcih (25,6 odstotka).

¹² Popisni podatki in izsledki raziskave PSIP niso neposredno primerljivi (zaradi različnih metodologij zbiranja podatkov), ju je pa koristno obravnavati kot dopolnjujoča vira podatkov. Treba je upoštevati, da ne vemo, kakšna je struktura priseljencev, ki so sodelovanje v raziskavi zavrnili. Poleg tega v raziskavi anketiranec sam opredeli etnično strukturo svojega zakonca, medtem ko lahko v popisu vsak posameznik etnično opredeli samo samega sebe.

Glede na delež endogamnih zakonov in etnično strukturo eksogamnih zakonov med anketiranci, opredeljenimi kot Srbi, lahko sklepamo, da vzpostavljajo stike v približno enakem deležu v lastni skupnosti in s pripadniki večinske skupnosti. Največ etnično mešanih zakonov (predvsem s Slovenci) pa je med anketiranci, opredeljenimi kot Hrvati¹³. Tako lahko za pripadnike te skupnosti predpostavljamo, da vzdržujejo stike večinoma s pripadniki večinske skupnosti.

Ob upoštevanju popisnih podatkov za leto 2002 je razvidno večje število etnično mešanih zakonov predvsem pri maloštevilčnih skupnostih (črnogorska in makedonska skupnost), pri katerih ni veliko razpoložljivih oziroma potencialnih partnerjev v skupnosti. Izjema so Hrvati, ki imajo kljub številčno močni skupnosti dokaj visok delež etnično mešanih zakonov. Manjše število etnično mešanih zakonov pa je opaziti pri skupnostih, ki imajo drugačno veroizpoved (bošnjaška, muslimanska in srbska skupnost) kot večinsko prebivalstvo.

Ob tem je treba omeniti, da za sklepanja o interakcijah priseljencev s pripadniki te ali one skupnosti na ravni družine ne zadošča samo pregled števila etnično mešanih zakonov in njihove demografske strukture. Proučiti bi bilo tudi treba, kako sprejema etnično mešane zakone večinska populacija itd.

Področje zaposlovanja in dela

Pri proučevanju stikov/odnosov na področju zaposlovanja in dela, bomo analizirali a) način iskanja zaposlitve anketirancev ter b) etnično strukturo delovnega kolektiva, v katerem anketiranec dela. Oboje lahko povežemo tudi s konceptom socialnega kapitala,¹⁴ ki je vedno pogosteje obravnavana kot teoretičen okvir za pojasnjevanje mobilnosti posameznika na trgu delovne sile (Coleman, 1988).

Ad. a) Načini iskanja zaposlitve se nanašajo na obravnavo družbenih kanalov, ki jih posameznik uporabi za vstop na trg delovne sile. Posameznikova uporaba neformalnih virov (prijateljev, znancev, družine itd.) lahko pomeni njegovo usmerjenost predvsem v kroge etnične skupnosti, ki ji pripada, in s tem morda tudi možnost pridobitve zaposlitve, ki pripadnikom drugih etničnih skupnosti ni dostopna pod enakimi pogoji (Portes, Manning, 1986). Posameznikova uporaba formalnih virov (zavod za zaposlovanje – ZRSZ, javni razpisi, oglasi itd.) pa lahko pomeni iskanje zaposlitve pod pogoji, ki so enaki za vse. V teh primerih predvidevamo, da gre večinoma za delodajalce iz večinske populacije.

¹³ Dolenc je na podlagi popisnih podatkov leta 1981 ugotovil: »Čeprav so Hrvati še vedno najštevilčnejša neavtohtona narodnost v Sloveniji, se že kažejo prvi znaki njihove asimilacije ter zmanjševanje njihovega deleža med celotnim neavtohtonim prebivalstvom. Dokaz za asimilacijo je delež rojenih Hrvatov v Sloveniji, ki je relativno daleč najnižji, saj znaša le šestino celotne populacije Hrvatov. Hkrati je to tudi posledica večjega števila hrvaško-slovenskih mešanih zakonov, kjer se otroci večinoma opredeljujejo za Slovence.« (Dolenc, 2003: 52).

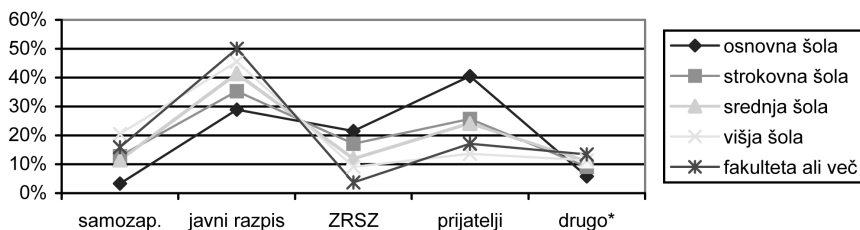
¹⁴ Pojem socialnega kapitala nima enotne in splošno sprejete opredelitve. Bourdieu (1986) socialni kapital opredeli kot količino (številčnost) in pomembnost stikov, s katerimi si posameznik izboljša svoj družbeni položaj. Putnam (1995) pa opredeli socialni kapital v organizaciji kot mrežo, stopnjo zaupanja in norme, ki pospešujejo koordinacijo in sodelovanje zaradi obojestranskih koristi. Pri tem predvsem poudarja horizontalne povezave med posamezniki. V zadnjih letih sociologi in ekonomisti pojem socialnega kapitala proučujejo z novim pristopom, pri čemer gre za poudarjanje besede kapital, kar pomeni, da ima odnosi vrednostno izraženo komponento, ki postane vir konkurenčne prednosti.

Sklepanje samo na podlagi ugotovitev, ali posameznik uporablja pretežno formalne ali neformalne vire, ima omejitve in je lahko tudi zavajajoče. Veliko je odvisno od družbenega konteksta, v katerega so umeščeni različni družbeni kanali trga delovne sile. V nekem okolju – večja mesta – lahko v velikih podjetjih prevladuje zaposlovanje delovne sile po formalnih poteh. V manjših mestih oziroma manjših podjetjih pa imajo lahko oblikovano prakso zaposlovanja delovne sile v glavnem po osebni mreži poznanstev. Upoštevati je tudi treba, da se v sodobni ekonomiji vse pogosteje dogaja, da delovne organizacije prostih delovnih mest ne oglašujejo več javno, kar pomeni, da je objavljenih le manjši odstotek prostih delovnih mest. Menedžerji se pogosteje kot za javne razpise (ogläse v medijih) odločajo za drugačne – neformalne – načine iskanja novih kadrov.

Anketiranim smo zastavili vprašanje: »Ali nam lahko poveste, na kakšen način ste našli svojo trenutno zaposlitev?« Analiza odgovorov pokaže, da med načinom iskanja zaposlitve ter etnično pripadnostjo ni statistično značilne povezanosti. Razvidno je, da anketiranci pri iskanju zaposlitve uporabljajo formalne (javne razpise in ZRSZ) in neformalne poti (samozaposlovanje, prijatelji, sorodniki), pri čemer je delež uporabe formalnih virov nekoliko večji kot pa delež uporabe neformalnih virov.

Večje razlike v načinu iskanja zaposlitve so se pokazale na ravni izobrazbene ter starostne strukture anketiranih.

SLIKA 1: Prikaz načina iskanja zaposlitve glede na izobrazbeno strukturo anketirancev (N = 661¹⁵)

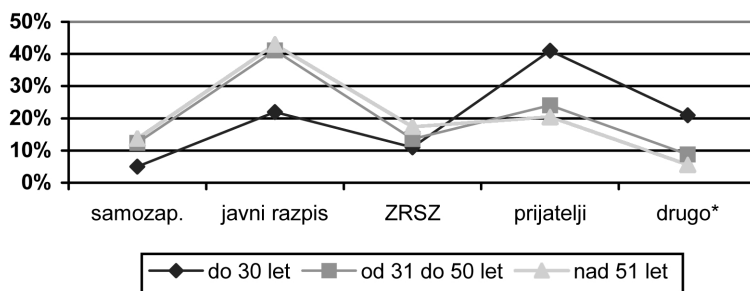
* drugo: Drugi načini iskanja zaposlitve, ki so jih anketiranci še navajali, so: študentski servis, štipendija v podjetju, povabilo podjetja k sodelovanju, s pomočjo prijateljev, ki niso pripadniki njihove etnične skupnosti.

sig. < 0,000

¹⁵ Iz podatkov je razviden precejšen delež nezaposlenih med mlajšo generacijo anketiranih, za katere predvidevamo, da še niso končali izobraževanja, ter precejšen delež nezaposlenih med starejšo generacijo, to so upokojenci, zato smo v nadaljnji predstavitvi upoštevali samo tiste anketirance, ki so zaposleni. Anketirancev, ki so se opredelili kot nezaposleni, je 430 ali 37 odstotkov, anketirancev, ki pa niso želeli odgovoriti na vprašanje, je 61 ali 5,2 odstotka.

Anketiranci z višjo izobrazbo pri iskanju zaposlitve v nekoliko večjem deležu uporabljajo formalne kot pa neformalne vire. Pri uporabi formalnih virov ob iskanju zaposlitve pa je vidna velika razlika med uporabo javnih razpisov in ZRSZ. Anketiranci z višjo izobrazbo (fakulteta ali več ter višja šola) so v največjem deležu zaposlitev dobili z javnim razpisom, saj so po »človeškem kapitalu« (stopnja izobrazbe, pridobljeno znanje in veščine itd.), s katerim razpolagajo, tudi najbolj konkurenčni na trgu delovne sile.¹⁶ Na drugi strani pa je najmanjši delež anketiranih z visoko izobrazbo zaposlitev našel s pomočjo ZRSZ. Pri uporabi neformalnih virov se pokaže, da je v primerjavi z drugimi anketiranci večji delež višje izobraženih samozaposlen. S pomočjo neformalnih virov – prijateljev in sorodnikov – je dobilo zaposlitev približno 13 odstotkov anketirancev z visoko šolo oziroma 17 odstotkov anketirancev s fakultetno ali višjo izobrazbo, kar je manj v primerjavi z nižje izobraženimi anketiranci. Nižje izobraženi anketiranci pri iskanju zaposlitve v večjem deležu kot drugi uporabljajo neformalna vir – prijatelje in sorodnike, vendar pa je tudi delež anketiranih, ki so se zaposlili preko javnih razpisov ter ZRSZ, precej visok. Medtem ko je najmanjši delež samozaposlenih ravno med anketiranci, ki imajo končano samo osnovnošolsko izobrazbo (3 odstotke).

SLIKA 2: Prikaz načina iskanja zaposlitve glede na starostno strukturo anketirancev (N = 672)

* drugo: Drugi načini iskanja zaposlitve, ki so jih anketiranci še navajali, so: študentski servis, štipendija v podjetju, povabilo podjetja k sodelovanju, s pomočjo prijateljev, ki niso pripadniki njihove etnične skupnosti.

sig. < 0,000

Med anketiranci, ki so delovno aktivni, se je pokazalo, da mlajša generacija najpogosteje išče zaposlitev s pomočjo neformalnega vira – prijateljev in sorodnikov, srednja in starejša generacija pa v največjem deležu iščeta zaposlitev s pomočjo for-

¹⁶ Omeniti je treba določeno prekrivanje formalnega vira – javni razpis in neformalnega vira – zveze in prijatelji. Podjetje mora upoštevati Zakon o delovnih razmerjih (Ur. l. RS, št. 42/2002), ki v 23. členu določa, da morajo biti prosta delovna mesta javno objavljena. Za javno objavo se šteje tudi objava v uradnih prostorih ZRSZ. Na razpis se lahko prijavi kdorkoli, ki meni, da ustreza zahtevanim pogojem. Pogosto pa delo dobi posameznik, ki ima vzpostavljena neformalna poznanstva v podjetju in s tem dobre reference.

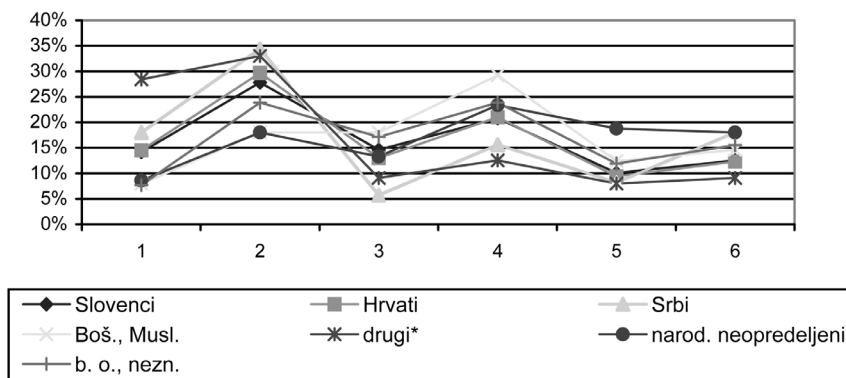
malnih virov – javnih razpisov. Ob tem je še treba opozoriti, da mlajša generacija v nekoliko večjem deležu kot srednja in starejša generacija, išče zaposlitev po drugih poteh. Te razlike bi veljalo prej pripisati spremenjenemu družbenemu kontekstu, kot pa dejstvu, da se potomci priseljencev zapirajo v krog lastne etnične skupnosti. Delež anketiranih, ki je našel zaposlitev s pomočjo ZRSZ, pa se med generacijami praktično ne spreminja.

Ad. b) Proučevanje etnične strukture delovnega kolektiva, v katerem anketirane delo. Zgodovinsko ozadje večjega dela migracij v evropskem prostoru lahko najdemo v potrebah posameznih držav po nekvalificirani ali nižje kvalificirani delovni sili, ki bi prevzemala delovna mesta, ki jih je večinsko prebivalstvo zavračalo. V sedemdesetih letih so evropske države, kamor so bili v glavnem usmerjeni migracijski tokovi iz nekdanje Jugoslavije, postopno omejile priseljevanje. Posledično se je povečalo priseljevanje iz nekdanje Jugoslavije v Slovenijo, kjer je bilo v takratnem obdobju pomanjkanje delovne sile (zaradi migracij Slovencev v evropske in čezoceanske države), hkrati pa je Slovenija doživljala gospodarsko rast.

Na podatkih raziskave PSIP preverimo predpostavko, da pripadniki »novih« etničnih manjšin večinoma zasedajo delovna mesta v specifičnih industrijskih in neindustrijskih panogah oziroma poklicih, kar bi posledično lahko pomenilo oblikovanje delovnih kolektivov z bolj homogeno etnično strukturo.¹⁷

¹⁷ V tujih raziskavah sta se o nastajanju, ohranjanju in razvoju etničnih podjetij oblikovali dve teoriji. Prva je teorija »etničnih enklav«, ki se osredotoča na etnične skupnosti, naseljene na posameznih predelih predvsem urbanih naselij. Pojem etnična enklava pomeni skupnost, ki vključuje prebivalce v bivalnih naseljih in podjetja, ki jim omogočajo delovna mesta. Podjetja s svojimi storitvami ali izdelki zadovoljujejo tržno povpraševanje lastne etnične skupnosti in/ali večinske skupnosti. Temeljna značilnost teh podjetij je, da so lastniki in večina delovne sile, zaposlene v podjetju, pripadniki priseljske skupnosti, s tem se reproducira segmentiran trg delovne sile, zaposlovanje znotraj enklav pa prispeva k napredku in socialni varnosti priseljencev. Pomen enklav je v tem, da priseljenci lahko ostanejo znotraj svoje skupnosti in hkrati razvijejo občutek ekonomske varnosti (Portes, Bach 1985; Zhou, 1992). Druga teorija govori o manjšinskih posrednikih (middleman minority theory) in obravnava »etnično homogena podjetja«, razpršena po urbanih naseljih. Teorija govori o priseljenih, kot posrednikih pri dobrinah in storitvah. Večinoma gre tu za priseljence, ki delujejo kot dobavitelji, posojevalci, posredniki itd. Posredniška vloga pomeni, da so t. i. pogajalci med proizvajalci in potrošniki, lastniki in najemniki, elito in maso, delodajalci in delojemalci itd. (Bonacich, Modell, 1980). Priseljenci uporabljajo omenjene načine zaposlovanja zaradi diskriminacije v družbi in s tem omejenega dostopa do ekonomskih priložnosti. Kot prišleki po navadi nimajo potrebnih izkušenj za pridobitev dobre zaposlitve, potrebnega znanja jezika itd., s tem ko ustanovijo svoje majhno podjetje, ki zahteva malo začetnega kapitala in se po potrebi lahko hitro zapre, se izognejo »začetku z dna«. Ne prva ne druga teorija v celoti ne izražata razmer na področju dela, zaposlovanja, trga delovne sile med »novimi« etničnimi manjšinami v Sloveniji.

SLIKA 3: Poklicna struktura¹⁸ anketirancev glede na njihovo etnično pripadnost (N = 1163)

1 - zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji, 2 - tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici, 3 - poklici za storitve, 4 - neindustrijski in industrijski poklici, 5 - preprosta dela, 6 - b. o.

* drugi: dvojna etnična opredelitev - slovenska in drugo (52), Italijani (4), Madžari (4), Turki (2), Evropejci (5), Črnogorci (7), Makedonci (6), Albanci (8)

** neopredeljeni: neopredeljeni (58), regionalno opredeljeni (8), religiozno opredeljeni (59), Jugoslovani (3)

sig. < 0,000

Iz empiričnih podatkov je razvidna statistično značilna povezava med poklicno in etnično strukturo anketirancev. Anketiranci, združeni v kategoriji »drugi«, imajo med vsemi najvišji delež zaposlenih (28,4 odstotka) v kategoriji poklicev zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji, zelo visok pa je tudi njihov delež v kategoriji tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici (33 odstotkov), zato pa je njihov delež manjši v kategoriji neindustrijska in industrijska dela ter v kategoriji preprosta dela. Podobno imajo tudi anketiranci, opredeljeni kot Srbi, precej visok delež v kategoriji poklicev zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji (18 odstotkov), najvišji delež zaposlenih v kategoriji tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici (34 odstotkov), medtem ko imajo v kategoriji poklici za storitve zelo majhen delež anketiranih (5,7 odstotka), pa tudi njihov delež v kategoriji neindustrijska in industrijska dela ter v kategoriji preprosta dela je precej majhen.

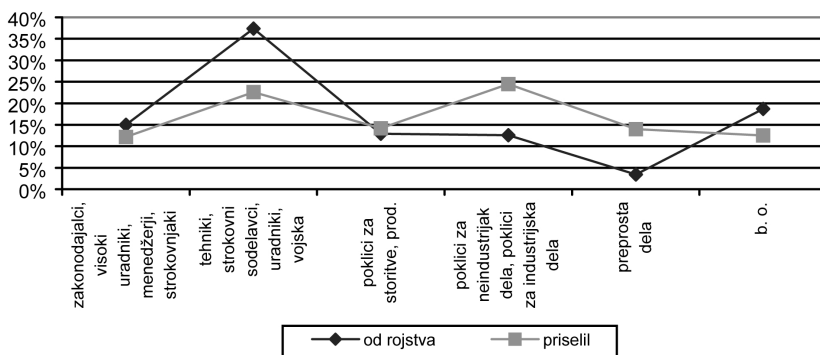
Drugačna je poklicna struktura anketirancev Bošnjakov, Muslimanov ter neopredeljenih. Dokaj majhen delež Bošnjakov, Muslimanov ter neopredeljenih sodi v kategorijo zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji (približno 8 odstotkov) ter v kategorijo tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici (18 odstotkov). Kar 18 odstotkov Bošnjakov in Muslimanov pa je v kategoriji poklici za storitve. Visok je tudi delež Bošnjakov, Muslimanov ter neopredeljenih v kategoriji neindustrijski in industrijski poklici (še posebej Bošnjakov in Muslimanov kar 29 odstotkov in neopredeljenih 23 odstotkov) in v kategoriji preprosta dela (19 odstotkov je neopredeljenih in 12 odstotkov je Bošnjakov in Muslimanov).

¹⁸ Poklice smo na podlagi statističnega kodirnega seznama poklicev razvrstili v pet kategorij, ki se delno pokrivajo tudi z izobrazbeno strukturo (Medvešek, 2005: 612).

Anketiranci, opredeljeni kot Slovenci in Hrvati, imajo precej podobno poklicno strukturo. Njihov delež v prvi in drugi poklicni kategoriji je nekje vmes med visoko zastopanostjo Srbov in »drugih« ter nizkim deležem Bošnjakov in Muslimanov. Med Slovenci in Hrvati je 14,6 odstotka oziroma 13 odstotkov uvrščenih v poklice za storitve, kar je več kot pri Srbih in »drugih« ter manj kot pri Bošnjakih in Muslimanih. Primerjava deležev v kategoriji neindustrijski in industrijski poklici pokaže, da imajo Hrvati in Slovenci večja deleža od Srbov ter manjša deleža od Bošnjakov in Muslimanov. Podobno je tudi razmerje, če primerjamo deleže poklicne kategorije preprosta dela, vendar pa so tu razlike med deleži precej manjše.

Iz slike 4 so vidne razlike glede poklicne strukture med anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili, in anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili. V prvi kategoriji poklicev (zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji in strokovnjaki) še ni opaznih razlik, ravno tako ni opaznih razlik v kategoriji poklici za storitve. Vidne pa so razlike v kategoriji tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici, kjer je delež anketiranih, ki so se v Sloveniji rodili, bistveno višji od tistih, ki so se v Slovenijo priselili. Hkrati pa je delež anketirancev, ki so se v Sloveniji rodili v kategoriji preprostih del in kategoriji poklici, neindustrijska, industrijska dela, nižji od deleža anketirancev, ki so se v Slovenijo priselili. Iz podatkov je mogoče sklepati, da postajajo pripadniki »novih« etničnih skupnosti, ki so se v Sloveniji rodili, po poklicni strukturi vedno bolj podobni slovenski večinski populaciji.

SLIKA 4: Poklicna struktura anketirancev glede na to, ali so se v Sloveniji rodili ali so se v Slovenijo priselili (N = 1156)

sig. < 0,000

Kaj nam pokažejo popisni podatki (2002), ko primerjamo poklicno strukturo med pripadniki »novih« etničnih manjšin in etnično opredeljenimi Slovenci?

TABELA 2: Primerjava poklicne strukture iz popisnih podatkov (2002) ter podatkov raziskave PSIP (2003)

	Slovenci, popis 2002		Prebivalci RS Slovenije PSIP 2003 opredeljeni kot Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci ...*; popis 2002				PSIP 2003 – anketiranci brez tistih, ki so se opredelili kot Slovenci	
	N	%	N	%	N	%	N	%
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji, strok.	106.996	16,2	15.643	10,1	150	12,9	109	12,5
tehniki in drugi strok. sod., uradniki, vojaški poklici	191.240	29	28.184	18,3	305	26,2	225	25,7
poklici za storitve, prodajalci	77.092	11,7	16.835	10,9	161	13,8	119	13,6
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	23.477	3,6	2.134	1,4	-	-	-	-
poklici za neind. način dela, uprav. strojev in naprav, ind. izdel.	182.134	27,6	51.195	33,3	249	21,4	189	21,6
poklici za preprosta dela	44.771	6,8	22.669	14,7	131	11,3	102	11,7
neznano	33.312	5	17.137	11	167	14,4	131	15
skupaj	659.022	100	153.797	100	1.163	100	875	100

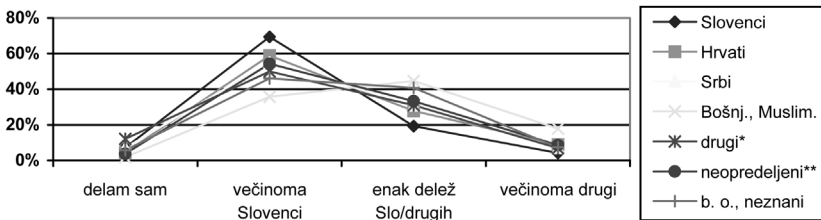
* Prebivalci RS Slovenije opredeljeni kot Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci, Muslimani, Srbi, narodno neopredeljeni, tisti, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti ter tisti, katerih narodna pripadnost je neznana.

Iz popisnih podatkov (2002) je razbrati, da imajo pripadniki »novih« etničnih manjšin s področja nekdanje Jugoslavije manjša deleža v prvih dveh poklicnih kategorijah, približno enak delež v kategoriji poklici za storitve in prodajalci ter večja deleža v kategoriji poklici, neindustrijska, industrijska dela in med poklici za preprosta dela v primerjavi s poklicno strukturo večinskega prebivalstva. Podatki, zbrani z anketiranjem (raziskava PSIP) izkazujejo, nekoliko boljše poklicno strukturo pripadnikov »novih« etničnih manjšin kot jo kažejo popisni podatki. Pokazalo se je tudi (v popisu 2002 in v raziskavi PSIP), da obstajajo precej velike razlike v poklicni strukturi med posameznimi etničnimi skupnostmi. Med njimi imajo Bošnjaki, Muslimani ter etnično neopredeljeni nekoliko drugačno (manj kvalificirano) poklicno strukturo. Razlike pa niso tako velike, da bi lahko govorili o prevladi te ali one poklicne kategorije v populaciji pripadnikov »novih« etničnih manjšin. Tako na podlagi empiričnih podatkov ne moremo potrditi posplošene stereotipne predpostavke, da pripadniki »novih« etničnih manjšin zavzemajo večinoma nekvalificirana delovna mesta.

Še vedno ne vemo, kakšna je etnična struktura delovnih kolektivov, v katerih so pripadniki »novih« etničnih manjšin zaposleni. Lahko pa na podlagi podatkov o poklicni strukturi anketiranih, ki je precej razpršena (slika 3), predpostavljamo, da bo delež anketirancev, ki delajo v kolektivih, v katerih prevladujejo pripadniki »novih« etničnih manjšin, majhen.

Anketirancem smo postavili vprašanje »Kako bi opisali etnično strukturo delovnega kolektiva, kjer ste zaposleni?« na katero so lahko odgovarjali: delam sam, delovni kolektiv sestavljajo večinoma Slovenci, delovni kolektiv sestavlja enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih/narodnih skupnosti, delovni kolektiv sestavljajo večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti.

SLIKA 5: Odgovori anketirancev na vprašanje »Kako bi opisali etnično strukturo delovnega kolektiva, v katerem ste zaposleni?« glede na etnično strukturo (N = 711)

* drugi: dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (52), Italijani (4), Madžari (4), Turki (2), Evropejci (5), Črnogorci (7), Makedonci (6), Albanci (8)

**neopredeljeni: neopredeljeni (58), regionalno opredeljeni (8), religiozno opredeljeni (59), Jugoslovani (3)

sig. < 0,003

Iz odgovorov anketirancev je razbrati, da tisti, ki so zaposleni, v 54,4 odstotka delajo v kolektivih, v katerih prevladujejo Slovenci, v manjšem deležu (31,8 odstotka) so zaposleni v kolektivih, v katerih so v enaki meri zaposleni Slovenci in pripadniki drugih etničnih skupnosti, 7,7 odstotka anketiranih je zaposlenih v kolektivih, v katerih prevladujejo pripadniki drugih etničnih skupnosti, in 6 odstotkov je takih, ki delajo sami.

Iz slike 5 je razvidno manjše izstopanje na eni strani Slovencev, ki so v nekoliko večjem številu kot drugi zaposleni v kolektivih, v katerih prevladujejo Slovenci (69,3 odstotka), v manjšem deležu so zaposleni v kolektivih z enakomerno etnično strukturo (19,3 odstotka), še manjši pa je njihov delež v kolektivih, v katerih so zaposleni večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti (4,2 odstotka), 7,2 odstotka anketirancev, opredeljenih kot Slovenci, pa delajo sami. Na drugi strani izstopajo tudi Bošnjaki in Muslimani, ki so med vsemi v najmanjšem deležu zaposleni v kolektivih z večinoma slovenskimi sodelavci (35,7 odstotka), hkrati pa so pogosteje kot drugi zaposleni v kolektivih, ki imajo enak delež Slovencev in drugih (44,6 odstotka) ter v kolektivih, v katerih so zaposleni pretežno pripadniki drugih etničnih skupnosti (17,9 odstotka), samo 1,8 odstotka Bošnjakov in Muslimanov dela samih.

Upoštevati pa moramo, da proučevanje etnične strukture delovnega kolektiva težko zajamemo z enim samim strukturiranim vprašanjem. Delovni kolektiv je širok pojem, zaposleni so dnevno v različnih situacijah oziroma vlogah, ki zahtevajo različne interakcije, na primer z nadrejenimi, delovnimi nadzorniki, drugimi zaposlenimi v ožjem ali širšem kolektivu. Obstaja pa tudi »nevarnost«, da na primer anketarji ob kategoriziranju etnične strukture delovnega kolektiva upoštevajo tiste sodelavce, s katerimi se bolje razumejo, s katerimi raje delajo, kar pa nujno ne predstavi dejanske slike etnične strukture kolektiva.

Prijateljski stiki

Posameznik lahko nekatere svoje potrebe (socialna opora, druženje itd.) zadovolji samo v socialnih odnosih, kar pomeni, da so za vsakogar pomembne prijateljske in družinske vezi, ki predstavljajo čustveno, materialno in tudi informacijsko oporo.¹⁹ Vaux (1988) socialno oporo opredeli kot dinamični proces transakcije med posameznikom in njegovim omrežjem, ki poteka v nekem socialnem kontekstu. Za učinkovitost socialne opore so pomembni velikost omrežja, sestava omrežja, značilnosti odnosov, število in pogostost interakcij itd.

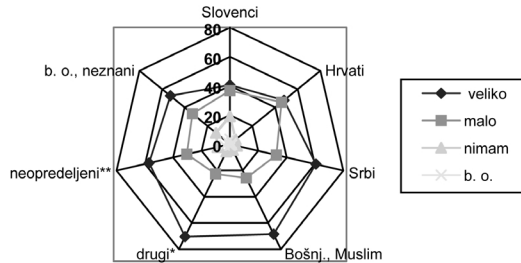
V obravnavanem kontekstu lahko idealno tipsko govorimo o dveh nasprotnih predpostavkah. Na eni strani je pripadnik »novih« etničnih manjšin (priseljenc), ki ima slabše razvito socialno omrežje in je zaradi tega bolj odvisen od socialnih ustanov. V tem primeru je priseljenec percipiran kot odtujen in dezorientiran posameznik. Na drugi strani nastajajo priseljske skupnosti, v katerih je razvita močna solidarnost, in so alternativa sodobni birokratski družbi (Reinsch, 2001). S pomočjo zbranih podatkov bomo poskušali ugotoviti, ali anketiranci svoja socialna omrežja gradijo predvsem znotraj svoje etnične skupnosti, ali jih razvijajo v večinski skupnosti, ali pa so ta omrežja stkana delno znotraj večinske skupnosti in delno znotraj lastne etnične skupnosti.

Podatki kažejo, da so anketiranci, združeni v kategoriji »drugi«, Bošnjaki, Muslimani, pa tudi Srbi, bolj odprti do pripadnikov drugih etničnih skupnosti in imajo v večjem deležu prijatelje drugačne etnične pripadnosti kot pa Slovenci, Hrvati, neopredeljeni ter anketiranci, združeni v kategoriji »b. o., neznan«. Med vsemi etničnimi skupnostmi imajo anketiranci, ki so se opredelili kot Slovenci, v najmanjšem deležu prijatelje drugačne etnične pripadnosti.

Iz podatkov je razvidna tudi statistično značilna povezava med številom prijateljev drugačne etnične pripadnosti, kot so anketiranci, ter starostno strukturo anketiranih. Pokazalo se je, da imajo mlajši anketiranci več prijateljev drugačne etnične pripadnosti kot starejši anketiranci.

¹⁹ V literaturi obstaja veliko različnih opredelitev socialne opore. Postopno se je oblikovala splošno sprejeta opredelitev štirih najpomembnejših dimenzij socialne opore: 1. čustvena opora (občutek, da je posameznik sprejet in cenjen), 2. informacijska opora (pomoč pri opredeljevanju, razumevanju in soočanju s posameznimi dogodki), 3. druženje (preživljanje prostega časa) 4. materialna oziroma instrumentalna opora (posojanje denarja, orodja, pomoč pri hišnih opravilih itd.) (Cohen, Wills, 1985).

SLIKA 6: Odgovori anketirancev na vprašanje »Ali imate v Sloveniji pristne prijatelje, ki so drugačne et./narodne pripadnosti kot vi?« glede na etnično pripadnost (N = 1163)

* drugi: dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (52), Italijani (4), Madžari (4), Turki (2), Evropejci (5), Črnogorci (7), Makedonci (6), Albanci (8)

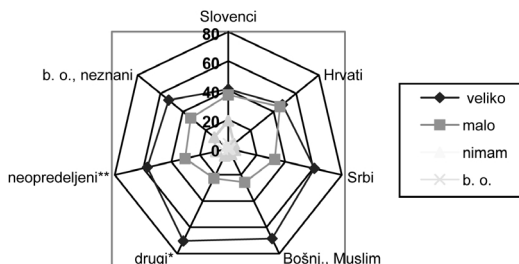
** neopredeljeni: neopredeljeni (58), regionalno opredeljeni (8), religiozno opredeljeni (59), Jugoslovani (3) sig. < 0,000

Nadaljnja analiza še pokaže, da spolna in izobrazbena struktura anketirancev nista statistično povezani s številom prijateljev drugačne etnične pripadnosti.

Na vprašanje »Glede svojih prijateljev bi rekli, da ...« so anketiranci lahko izbirali med štirimi mogočimi odgovori: – večina je pripadnikov iste etnične/narodne skupnosti kot vi, – večina je pripadnikov drugih etničnih/narodnih skupnosti, vendar ne Slovencev, – med vašimi prijatelji je enak delež Slovencev in pripadnikov drugih narodnosti, – večina je Slovencev.

Tudi v odgovorih na to vprašanje se je pokazala statistično značilna povezava med etnično pripadnostjo anketirancev ter etnično strukturo njihovih prijateljev. Pokazalo se je, da se pravzaprav majhen delež anketirancev družijo izključno v krogu svoje etnične skupnosti ali v krogu drugih priseljenjskih skupnosti. Še najpogosteje to počno Bošnjaki in Muslimani (16 odstotkov) ter Srbi (10 odstotkov). Najmanjši delež takih pa je med anketiranci iz kategorije »drugi« (4 odstotki).

SLIKA 7: Etnična pripadnost prijateljev glede na etnično strukturo anketirancev (N = 1163)

* drugi: dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (52), Italijani (4), Madžari (4), Turki (2), Evropejci (5), Črnogorci (7), Makedonci (6), Albanci (8)

** neopredeljeni: neopredeljeni (58), regionalno opredeljeni (8), religiozno opredeljeni (59), Jugoslovani (3) sig. < 0,000

Največji je delež anketirancev, ki imajo med prijatelji enako število Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti. Takih je kar 61 odstotkov Bošnjakov, Muslimanov in Srbov.

Ponovno pa glede izbire prijateljev izstopajo anketiranci, ki so se opredelili kot Slovenci. Med njimi ima približno 65 odstotkov prijatelje večinoma Slovence, 25 odstotkov Slovencev pa ima med prijatelji enak delež pripadnikov slovenske oziroma druge etnične skupnosti. Slovenci, so se glede izbire prijateljev pokazali kot najbolj zaprta skupnost. V primerjavi z ostalimi so v najmanjšem številu menili, da imajo med prijatelji enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti.

Rezultati kažejo, da so »drugi« in Hrvati v približno enakem številu izjavili, da imajo prijatelje večinoma slovenske pripadnosti oziroma je med njihovimi prijatelji enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti.

Bošnjaki, Muslimani in Srbi so v primerjavi z drugimi anketiranci v večjem deležu menili, da imajo enak delež slovenskih in drugih prijateljev, da je večina njihovih prijateljev iste etničnosti kot oni, ter da je večina prijateljev druge etničnosti, Neslovencev.

Odgovori anketirancev na vprašanje »*Ali imate v Sloveniji pristne prijatelje, ki so drugačne et./narodne pripadnosti kot vi?*« na katero so lahko odgovarjali v količinskem opisu: veliko, malo in nimam, niso v celoti »skladni« z odgovori anketirancev na trditev »*Glede svojih prijateljev bi rekli, da ...*« pri kateri so anketiranci lahko izbirali med štirimi možnimi odgovori o etnični strukturi njihovih prijateljev.

Anketiranci, ki so se opredelili kot Slovenci, so na vprašanje, ali imate pristne prijatelje drugačne etnične pripadnosti, v približno 41 odstotkih (117 anketirancev) odgovorili, da imajo veliko prijateljev drugačne etnične pripadnosti, od tega pa je približno 61 odstotkov (72) na drugo vprašanje odgovorilo, da so njihovi prijatelji večinoma Slovenci, 38 odstotkov (44 anketiranih) je menilo, da imajo enako število prijateljev pripadnikov drugačne etnične pripadnosti in Slovencev. Anketiranci, ki so se opredelili kot Hrvati, so v 48 odstotkih (66 anketirancev) menili, da imajo veliko prijateljev pripadnikov drugih etničnih skupnosti, od tega ima 39,4 odstotka (26 anketirancev) večino prijateljev Slovencev, 59 odstotkov (39 anketirancev) pa ima enak delež prijateljev Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti. V tem primeru razlik med vprašanjema ni bilo. Razlike se pojavijo pri anketirancih, ki so se opredelili kot Hrvati in so menili, da imajo malo prijateljev drugačne etnične pripadnosti, teh je bilo 46 odstotkov ali 63 anketiranih. Od teh je skoraj 48 odstotkov (30 anketiranih) trdilo, da je večina njihovih prijateljev Slovencev.

Pri anketirancih, ki so se opredelili kot Srbi, Bošnjaki in Muslimani, tovrstno neskladje sicer obstaja, vendar v manjšem deležu kot pri Slovencih in Hrvatih.

Izkazalo se je, da je pojmovanje, koliko je »veliko« oziroma »malo« prijateljev zelo subjektivno razumljeno. Podobne raziskave o integracijskih procesih so pokazale, da običajno prva generacija priseljencev razvije in ohrani višjo stopnjo povezanosti v okviru lastne etnične skupnosti, kar bi pomenilo, da je večji del prijateljev anketirancev, ki so se v Slovenijo priselili iz vrst priseljenjskih skupnosti, medtem ko druga in naslednje generacije (anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili) svoje socialno omrežje razširijo tudi med večinsko populacijo (prim. Reitz, 1980; Isajiw, 1990). V raziskavi PSIP primerjava glede etnične strukture prijateljev med anketiranci, ki so

se v Slovenijo priselili in tistimi, ki so se v Sloveniji rodili, pokaže da imajo anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili v nekoliko večjem deležu prijatelje znotraj skupnosti »novih« etničnih manjšin. Izidi te ankete so nekoliko drugačni od interakcijskih trendov priseljencev, ki se kažejo v podobnih evropskih raziskavah.

TABELA 3: Percepcije anketirancev, ki so se v Slovenijo priselili, in anketirancev, ki so se v Sloveniji rodili glede etnične strukture prijateljev (N = 1156)

glede prijateljev bi rekli, da je ...	od kdaj živite v Sloveniji					
	od rojstva		priselil		skupaj	
	N	%	N	%	N	%
večina iste etničnosti kot vi	30	10,2	50	5,8	80	6,9
večina druge etničnosti, ne Slovenci	18	6,1	19	2,2	37	3,2
enak delež Slovencev in drugih	121	41,2	407	47,2	528	45,7
večina Slovencev	118	40,1	362	42,0	480	41,5
b. o.	7	2,4	24	2,8	31	2,7
<i>Skupaj</i>	<i>294</i>	<i>100</i>	<i>862</i>	<i>100</i>	<i>1156</i>	<i>100</i>

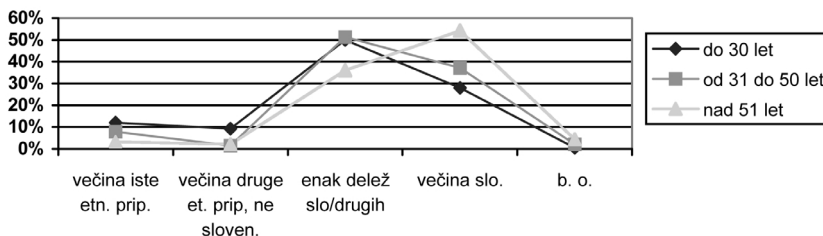
sig. < 0,001

Anketiranka, rojena v Sloveniji, o sklepanju prijateljev:

»Ne vem. Jaz še za enkrat nisem imela problemov s tem. Imela sem jih šele pri sklepanju prijateljstva, ko me ljudje niso hoteli sprejeti takšno kot sem, ampak so me obsojali po tem od kod moji starši prihajajo. Zaradi tega sem se počutila manj vredno, poleg tega sem še po nepotrebnem trpela. Po mojem mnenju je veliko kriva politika. O tem bi se dalo veliko govoriti in napisati. Bila sem celo presenečena, ko sem dobila vaš vprašalnik. Porodila so se nova in stara vprašanja, na katera si nisem znala odgovoriti. ...«

Podobno tudi analiza etnične strukture prijateljev glede na starostno strukturo anketirancev pokaže, da se starejša in srednja generacija pripadnikov »novih« etničnih manjšin v nekoliko večjem deležu povezuje s pripadniki večine v primerjavi z mlajšo generacijo.

SLIKA 8: Etična struktura prijateljev glede na starostno strukturo anketirancev (N = 1162)

sig. < 0,000

Opaziti pa je tudi statistično značilno povezavo med izobrazbeno strukturo anketirancev ter etnično strukturo njihovih prijateljev. Višje izobraženi anketiranci imajo večji delež prijateljev iz večinske etnične skupine kot pa nižje izobraženi anketiranci.

Na podlagi zbranih podatkov lahko izpeljemo ugotovitve, ki temeljijo samo na številčnih opredelitvah in etnični strukturi prijateljev. Nič pa ne izvemo o kvalitativnih vidikih povezav o intimnosti povezav oziroma o poziciji, ki jo imajo te zveze v anketirančevi socialni mreži. Tovrstne posplošitve moramo obravnavati previdno, ni pomembno samo, s kom ima anketiranec stike/odnose, pomembno je tudi, ali so ti stiki intimni ali se vzdržujejo na bolj formalni ravni, frekvence stikov itd.

Soseščina

V marsikaterem večjem evropskem mestu oziroma državi se priseljenci v glavnem naseljujejo v določenih delih mest oziroma v določenih delih države. Več teorij in razlag je bilo razvitih na račun pojasnjevanja vzorcev bivanjske segregacije priseljencev. Predvsem naj bi šlo za težnjo oblikovanja prostora s čim celovitejšo institucionalno podporo in infrastrukturo, kar naj bi omogočalo nasprotovanje procesom asimilacije (Driedger, Church, 1974). Hkrati pa je etnična bivanjska segregacija povezana še s socialno distanco pripadnikov večinske skupnosti do nekaterih etničnih skupnosti. Večja kot je socialna distanca do posamezne priseljske skupnosti, večja je verjetnost, da se bo le-ta bivanjsko segregirala.

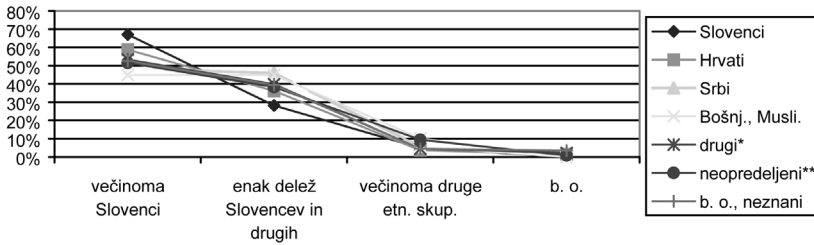
V Sloveniji do neke mere obstaja koncentracija »novih« etničnih manjšin (priseljenskih skupnosti) v določenih delih oziroma regijah države. Tovrstno selektivno naseljevanje je posledica ekonomskih dejavnikov, saj se priseljenci naseljujejo v tistih mestih ali regijah, v katerih se kaže potreba po delovni sili itd.²⁰

Koliko pa je prisotna segregacija priseljencev v določenih delih mest – soseščinah? V anketi smo anketirance povprašali »Kako bi označili etnično strukturo bližnje soseščine, v kateri živite?« Mogoči odgovori na to vprašanje so bili: – V moji bližnji soseščini živijo večinoma Slovenci. – V moji bližnji soseščini živi enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti. – V moji bližnji soseščini živijo večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti.

Glede na odgovore anketirancev bi težko govorili o izraziti prostorski etnični segregaciji pripadnikov »novih« etničnim manjšin, saj je precej majhen delež anketirancev menilo, da v njihovi soseščini živijo večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti. 56 odstotkov anketiranih je menilo, da v njihovi soseščini živijo večinoma Slovenci, 37 odstotkov jih je menilo, da v njihovi soseščini živi enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti, 5,6 odstotka anketiranih je menilo, da v njihovi skupnosti živijo večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti, 1,4 odstotka pa ni odgovorilo na vprašanje.

²⁰ *Priseljenci so se naseljevali predvsem v večjih mestih in industrijskih središčih, kot so Ljubljana, Maribor, Celje, Velenje, Jesenice, Kranj, Koper, Trbovlje idr. Po večjem deležu priseljencev med slovenskimi mesti izstopata Velenje in Jesenice, med regijami pa izstopa slovenska obala. Še najbolj razpršeno so posejleni Hrvati in sicer predvsem ob slovensko-hrvaški meji (Repolusk, 1998: 156–157).*

SLIKA 9: Odgovori anketirancev na vprašanje »Kako bi označili etnično strukturo bližnje sosesčine, v kateri živite?« glede na njihovo etnično pripadnost (N = 1163)

* drugi: dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (52), Italijani (4), Madžari (4), Turki (2), Evropejci (5), Črnogorci (7), Makedonci (6), Albanci (8)

** neopredeljeni: neopredeljeni (58), regionalno opredeljeni (8), religiozno opredeljeni (59), Jugoslovani (3) sig. < 0,000

Pokaže pa se statistično značilna povezava med etnično pripadnostjo anketiranih in percepcijo o etnični strukturi sosesčine, v kateri živijo. Anketiranci, ki so se opredelili kot Slovenci in tudi Hrvati, v večjem deležu živijo v soseskah, v katerih po njihovem mnenju prebivajo večinoma Slovenci, medtem ko Bošnjaki, Muslimani in Srbi v večjem deležu menijo, da živijo v etnično mešanih soseskah.

Analiza percepcij o etnični strukturi sosesčine pokaže, da srednja in starejša generacija v primerjavi z mlajšo generacijo v večjem deležu prebiva v sosesčinah z večinskim slovenskim prebivalstvom. Mlajša generacija pa je v nekoliko večjem deležu kot srednja in starejša generacija naseljena v sosesčinah z etnično mešanim oziroma večinoma priseljskim prebivalstvom (Medvešek, 2005: 626).

Pokaže se, da je percepcija o bivanjski segregaciji povezana tudi z ekonomskim statusom posameznika. Anketiranci, ki so bolj finančno preskrbljeni živijo pretežno v sosesčinah, v katerih je večina prebivalstva Slovencev. Slabše finančno preskrbljeni anketiranci pa v večjem deležu živijo v sosesčinah z etnično mešanim prebivalstvom oziroma v sosesčinah, v katerih prebivajo večinoma priseljenci. Tudi način, kako ima anketiranec urejeno stanovanjsko vprašanje, je povezan z bivanjsko segregacijo. Izstopajo predvsem lastniki hiš, medtem ko med lastniki stanovanj in najemniki stanovanj ni zelo velikih razlik. Anketiranci, ki imajo lastno hišo, kar v 75 odstotkih bivajo v sosesčinah z večinoma slovenskim prebivalstvom. Zdi se, da je bolj kot z etnično pripadnostjo bivanjska segregacija povezana z ekonomskim statusom.

Druženje in prosti čas

Posameznikovo delovanje oziroma družbena participacija zunaj izobraževalnega ali delovnega procesa je bistvenega pomena za njegove povezave z okoljem in je lahko eden od kazalcev stopnje integracije. Kadar posamezniki niso materialno neodvisni in ne izkoriščajo priložnosti ter možnosti okolja, je njihova odtujenost

razvidna v tem, da se umaknejo iz javnega življenja. Predpostavljamo, da bolj ko se posameznik udeležuje javnega življenja (del katerega so tudi kulturne prireditve) in išče stike z drugimi, bolj je postal integralni del lokalne skupnosti (Bourdieu, 1986).

Anketiranim smo postavili vprašanje »Kakšne vrste kulturnih prireditev se udeležujete?«, s katerim smo želeli ugotoviti, v kolikšni meri se udeležujejo kulturnih prireditev in s tem posredno, kakšna je njihova participacija v javnem življenju. Analiza pokaže, da je obiskovanje kulturnih prireditev anketirancev precej odvisno od posamezne zvrsti prireditve. Razlike v obiskovanju kulturnih prireditev med posameznimi etničnimi skupnostmi so v manjši meri prisotne samo pri nekaterih kulturnih zvrsteh, tako na primer koncerte klasične, jazz in rock glasbe nekoliko bolj obiskujejo Slovenci ter anketiranci, opredeljeni kot »drugi«, manj pogosto pa Bošnjaki in Muslimani, filmske predstave pogosteje obiskujejo Srbi ter »drugi«, manj pogosto pa neopredeljeni in Hrvati, gledališke predstave pa pogosteje obiščejo Slovenci in »drugi« ter manj pogosto Bošnjaki in Muslimani. Večinoma pa na obiskovanje prireditev, bolj kot etnična pripadnost, vplivata starostna in izobrazbena struktura, tako na primer mlajša generacija pogosteje obiskuje koncerte klasične, jazz in rock glasbe (z izjemo koncertov narodne glasbe) ter filmske predstave, izobrazbena struktura pa vpliva na obiskovanje koncertov klasične, jazz in rock glasbe, gledališča ter obiskovanje likovnih, fotografskih razstav, posvetovanj, predavanj in okroglih miz.

Zanimalo nas je tudi, s kom anketiranci preživljajo svoj prosti čas, zato smo jim zastavili vprašanje »Prosimo, povejte nam, s kom običajno preživljate prosti čas (s sorodniki, prijatelji, sodelavci, ljudmi, s katerimi hodite v cerkev ...);« Odgovori glede pogostosti druženja s sorodniki,²¹ prijatelji,²² ljudmi, s katerimi se družijo v športnih klubih, kulturnih društvih itd.²³, ne kažejo statistično pomembnih razlik med posameznimi etničnimi skupnostmi. Razlike med etničnimi skupnostmi se pokažejo le glede pogostosti druženja s sodelavci ter z ljudmi, s katerimi hodijo v cerkev, molilnico itd. Med anketiranci nekoliko izstopajo Bošnjaki in Muslimani, saj se v primerjavi z ostalimi, nekoliko pogosteje družijo s svojimi sodelavci ter z ljudmi, s katerimi hodijo v cerkev, molilnico.

²¹ Anketiranci so o druženju s sorodniki navedli: 3,3 odstotka anketiranih se s sorodniki sploh ne družijo, 31,3 odstotka se s sorodniki družijo nekajkrat na leto, 24,5 odstotka se s sorodniki družijo nekajkrat na mesec in 34,7 odstotka se z njimi družijo nekajkrat na teden. Na vprašanje ni odgovorilo 6,3 odstotka anketiranih.

²² S prijatelji se sploh ne družijo 2,2 odstotka anketiranih, 19,1 odstotka se družijo s prijatelji nekajkrat letno, 38,5 odstotka se s prijatelji družijo nekajkrat mesečno in 34,3 odstotka se s prijatelji družijo nekajkrat tedensko. Na vprašanje ni odgovorilo 5,8 odstotka anketiranih.

²³ Z ljudmi, s katerimi se družijo v športnih klubih, kulturnih društvih, dobrodelnih organizacijah, se kar 37,1 odstotka anketiranih nikoli ne družijo, nekajkrat letno se z njimi družijo 25,1 odstotka anketiranih, nekajkrat mesečno 14 odstotkov anketiranih in 8,6 odstotka anketiranih se z njimi družijo nekajkrat tedensko. Na vprašanje ni odgovorilo 15,1 odstotka anketiranih.

Sklep

Namen prispevka je bila analiza *interakcijske dimenzije*, ene od treh dimenzij, integracijskega procesa. Zanimalo nas je, v katerih etničnih skupnostih pretežno potekajo stiki/odnosi anketiranih. Ali potekajo stiki/odnosi anketiranih razpršeno, delno med pripadniki »novih« etničnih manjšin in delno med večinskim prebivalstvom ali potekajo večinoma med pripadniki »novih« etničnih manjšin ali pa anketiranci stike/odnose vzpostavljajo predvsem z večinsko populacijo.

Empirični podatki nakazujejo razlike med anketiranci obravnavanih etničnih skupnosti glede tega, v katerih skupnostih razvijajo interakcije. Za pripadnike bošnjaške, muslimanske in slovenske skupnosti se kaže, da bolj kot ostali stike/odnose razvijajo znotraj lastne skupnosti, za pripadnike srbske skupnosti bi lahko rekli, da vzdržujejo stike/odnose delno znotraj lastne skupnosti in delno znotraj večinske skupnosti, za pripadnike hrvaške skupnosti pa se kaže, da vzdržujejo stike/odnose pretežno z večinsko skupnostjo.

Pokazala pa se je tudi diferenciacija v stališčih in percepcijah med pripadniki »novih« etničnih manjšin, ki so se v Slovenijo priselili, in pripadniki »novih« etničnih manjšin, ki so se v Sloveniji rodili. Medtem ko se, glede na podatke, razlike med priseljenci in njihovimi potomci v strukturni dimenziji povečujejo, kar je v tem primeru dobro, saj podatki kažejo, da se npr. poklicna in izobrazbena struktura potomcev priseljencev izboljšuje in s tem približuje večinski populaciji, pa povečevanje razlik v interakcijski dimenziji med priseljenci in njihovimi potomci nima nujno pozitivnih posledic. Izsledki raziskave kažejo, da se sicer majhen delež anketirancev družijo izključno v krogu svoje etnične skupnosti ali v krogu drugih »novih« etničnih manjšin, je pa bolj zaskrbljujoč podatek, da se njihovo število povečuje, saj je delež anketirancev med tistimi, ki so rojeni v Sloveniji in ima prijatelje večinoma iste etnične pripadnosti oziroma Neslovencev, večji kot med anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili.

Podobno tudi analiza percepcij o etnični strukturi soseščine pokaže, da srednja in starejša generacija (ki jo večinoma, ne pa v celoti, predstavljajo anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili) v primerjavi z mlajšo generacijo (ki jo večinoma, ne pa v celoti predstavljajo anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili) v večjem deležu prebiva v soseščinah z večinskim slovenskim prebivalstvom. Mlajša generacija pa je v nekoliko večjem deležu kot srednja in starejša generacija naseljena v soseščinah z etnično mešanim oziroma večinoma priseljenkim prebivalstvom.

Če izsledke o dinamiki v interakcijski dimenziji anketirancev, rojenih v Sloveniji, povežemo s percepcijami anketirancev o pojavih nestrpnosti med ljudmi v Sloveniji, ki jih danes zaznavajo več, kot pa so jih pred osamosvojitvijo Slovenije, se lahko vprašamo, ali se v interakcijski dimenziji med večino in manjšinskimi skupnostmi morda ne razvija centrifugalna dinamika, ki ponazarja razvijanje bolj ali manj ekskluzivnih stikov med »novimi« etničnimi manjšinami. »Zapiranje« skupnosti na etnični osnovi pa običajno ni konstruktivno in ne prispeva k tvorbi trdne družbe.

Predstavljena analiza predstavlja zgolj »spogledovanje« s problematiko interakcije dimenzije integracijskega procesa in ne omogoča izpeljevanja sklepov o tem, katera etnična skupnost je pri interakcijski dimenziji bolj ali manj uspešno integri-

rana v družbo. Se pa ob proučevanju tega empiričnega materiala kažejo področja oziroma procesi, ki jih velja upoštevati pri tvorbi integracijske politike, hkrati pa se odpira cela vrsta novih vprašanj in področij, ki jih je še treba osvetliti pri nadaljnjem raziskovanju.

LITERATURA

- Alba, Richard D. (1995): »Assimilation's quiet tide« V: *Public Interest*; Washington.
- Berger, Peter L., Luckmann, Thomas (1988): *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Bonacich, E., Modell, J. (1980): *The Economic Basis of Ethnic Solidarity*. Berkeley: University of California Press.
- Bourdieu, P. (1986): *The Forms of Capital*. V: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (ur. Richardson). Greenwood Press, New York.
- Cohen, Sheldon, Wills, T. A. (1985): »Stress, social support, and the buffering hypothesis«. V: *Psychology Bulletin*, 98, University Pittsburgh, PA, str. 310–357.
- Coleman, James (1988): »Social Capital in the Creation of Human Capital«. *American Journal of Sociology*, vol. 94, str. 95–120.
- Cready, Cynthia M., Saenz, Rogelio (1997): »The nonmetro/metro context of racial/ethnic out-marriage: some differences between African Americans and Mexican Americans«. *Rural Sociology*, College Station.
- Dolenc, Danilo (2003): *Migracije z območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio-geografski učinki*. Magistrsko delo. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Driedger, L., Church, G. (1974): »Residential segregation and institutional completeness: a comparison of ethnic minorities«. V: *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 11 str. 30–52 povz. po: Giles, Howard (ur.) (1977): *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*, Academic Press, London, New York, San Francisco (str. 313).
- Goyette, Kimberly, Xie Yu, (1997): »The racial identification of biracial children with one Asian parent: Evidence from the 1990 census«. *Social Forces*, vol. 76, št. 2, str. 547–571.
- Hagendoorn, Louk (1993): »Ethnic categorization and outgroup exclusion: Cultural values and social stereotypes in the construction of ethnic hierarchies«. V: *Ethnic and Racial Studies* London, vol. 16, št. 1.
- Hegar, Rebecca L., Greif, Geoffrey L. (1994): »Parental Abduction of Children from Interracial and Cross-Cultural Marriages«. V: *Kurion G* (ur.) *Journal of Comparative Family Studies*. vol. 25, št. 1.
- Hout, Michael, Goldstein, Joshua R. (1994): »How 4,5 million Irish immigrants became 40 million Irish-Americans: Demographic and subjective aspects of the ethnic composition of white Americans«. *American Sociological Review* 59 (1), str. 64–82.
- Isajiw, Wsevolod W. (1990): »Ethnic identity retention« V: *Ethnic Identity and Inequality* (Breton Raymond ur.). Toronto: University of Toronto Press.
- Kalmijn, Matthijs (1998): »Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends«. *Annual Reviews Sociological*, 24, str. 395–421.
- Komac, Miran (2005): *Varstvo »novih« narodnih skupnosti v Sloveniji. Percepcije slovenske integracijske politike: zaključno poročilo. 2. natis*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 207–236.
- Komac, Miran, Medvešek, Mojca (ur.) (2005): *Percepcije slovenske integracijske politike: zaključno poročilo. 2. natis*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

- Koordinacija zvez in kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti razpadle SFRJ v Republiki Sloveniji: Javna pobuda Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev, Srbov, ki živimo v Sloveniji. Prebrano na Okrogli mizi Evropske komisije proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) pri Svetu Evrope, Dvorana Uniona, v Ljubljani, 14. oktobra, 2003.
- Medvešek, Mojca (2005): Interakcijska dimenzija integracije. Znotrajskupinski in medskupinski stiki/odnosi. V: Percepcije slovenske integracijske politike. (ur.) Miran Komac, Mojca Medvešek. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 591-640.
- Medvešek, Mojca, Hafner - Fink, Mitja (2005): Metodološki okvir raziskave Percepcije slovenske integracijske politike. V: Percepcije slovenske integracijske politike. (ur.) Miran Komac, Mojca Medvešek. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 3-33.
- Merton, R. K. (1941): »Intermarriage and Social Structure: Fact and Theory«. *Psychiatry let.* 4, str. 361-374.
- Portes, Alejandro, Bach, Robert J. (1980): *Latin Journy: Cuban and American Immigrants in the United States*. Berkeley: University of California Press.
- Portes, Alejandro., Manning, R. D. (1986): »The Immigrant Enclave: Theory and Empirical Examples« V: S. Olzak in J. Nagel (ur.), *Competitive Ethnic Relations*, Academic Press, Orlando.
- Putnam, R. (1995): »Social capital and economic growth in Italy«. V: *Eastern economic Journal*, 21, 295-306.
- Reinsch, Peter (2001): *Measuring Immigrant Integration. Diversity in a European city; Research in migration and ethnic relations series*, Ashgate.
- Reitz, Jeffery G. (1980): *The Survival of the Ethnic Groups*. Toronto: McGraw-Hill Ryerson.
- Repolusk, Peter (1998): »Narodna sestava«. V: *Geografski atlas Slovenije. Država v prostoru in času*. (Jerneja Fridl, ur. Drago Kladnik), DZS, Ljubljana, str. 155-156.
- Roter, Petra (2005): Opredelejevanje manjšin. V: *Percepcije slovenske integracijske politike*. (ur.) Miran Komac, Mojca Medvešek, zaključno poročilo. 2. natis. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 169-198.
- Stahl, Abraham (1992): »The offspring of ethnic marriage: relations of children with paternal and maternal grandparents«. *Ethnic and Racial Studies*, vol. 15, št. 2.
- Stephan, C. W. In Stephan, W. G. (1989): »After intermarriage: Ethnic identity among mixed-heritage Japanese-Americans and Hispanics.« *Journal of Marriage and Family* 51 (2): str. 507-519.
- Vaux, A. (1988): *Social support: Theory, research and intervention*. New York: Praeger.
- Zhou, M. (1992): *Chinatown: The Socioeconomic Potential of an Urban Enclave*. Philadelphia: Temple University.